

Региональная экономика

УДК 331.16:658.14.012.2

ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ КОРОТКОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Воробйова О.І.

У статті досліджено засади механізму короткострокового кредитування в сільському господарстві.

Ключеві слова: кредит, кредитування, короткострокове кредитування, сільське господарство

Дослідження науково-практичних засад механізму короткострокового кредитування має велике значення для розробки теоретичних та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності короткострокового кредитування в Україні. Особливо це стосується суб'єктів аграрного виробництва, де короткострокове кредитування має важливе значення для фінансового забезпечення операційної діяльності у зв'язку з фактичними розривами між необхідністю у використанні коштів і можливістю витратити грошові надходження від реалізації сільськогосподарської продукції.

В науковій літературі з приводу кредитування можливо знайти дослідження щодо механізму кредитування. Це праці Алексійчука В.М. [1], Гудзя О.Є. [2], Гуцала І.С. [3], Радченко Н.Г. [4], Чайковського Я.І. [5] тощо. Однак зміни в соціально-економічній ситуації в країні об'єктивно зумовлюють продовження досліджень на новому етапі розвитку економічної науки та сільського господарства. Виходячи з цього метою статті є дослідження змісту механізму короткострокового кредитування в сільському господарстві.

У науковій літературі можливо знайти два основні поняття «кредитний механізм» і механізм кредитування». Дослідимо зміст цих понять. Перш за все звернемо увагу на сутність поняття «механізм». В економічній літературі звичайним є розуміння механізму як «... системи форм, методів, важелів та інструментів ... [6, с. 16; 7, с. 41; 8, с. 39; 9, с. 55; 10, с. 35]». Поняття «кредитного механізму та поняття «механізму кредитування», виходячи із сутності та змісту поняття «кредит», також можливо розглядати з двох боків.

По-перше, механізм може бути пов'язаним з розумінням кредиту як категорії, тобто використовується для регулювання чи управління економічними відносинами стосовно розподілу та перерозподілу створеної вартості між економічними суб'єктами на засадах зворотності, строковості та платності. Таким чином, кредитний механізм можливо розглядати як систему форм, методів, важелів та інструментів, що використовуються чи можуть бути використанні для регулювання чи управління економічними відносинами з приводу розподілу та перерозподілу створеної вартості між економічними суб'єктами на засадах зворотності, строковості та платності. Кредитний механізм має ті ж форми, що й фінансовий механізм (може використовуватись для регулювання чи управління відповідним типом економічних відносин) та застосовує ті ж методи для надання фінансових коштів суб'єктам господарювання. У кредитному механізмі може бути застосовані ті ж самі інструменти, що й у фінансовому механізмі (кредитна оцінка, кредитне прогнозування, нормування та лімітування, фінансові стимули та санкції). Однак кредитний механізм проявляє себе переважно на макроекономічному рівні у регулюванні чи управлінні кредитними відносинами в цілому.

По-друге, кредитний механізм може бути пов'язаний із розумінням кредиту як однієї з можливих фінансових послуг. У такому випадку більш доцільним використовувати термін «механізм кредитування». З цієї точки зору механізм кредитування – це система методів, важелів, інструментів, та способів управління процесом передачі у тимчасове користування капіталу у грошовій, грошово-натуральній, натуральній формі на умовах зворотності, строковості та платності. Можливо навести наступні елементи механізму кредитування (рис. 1).

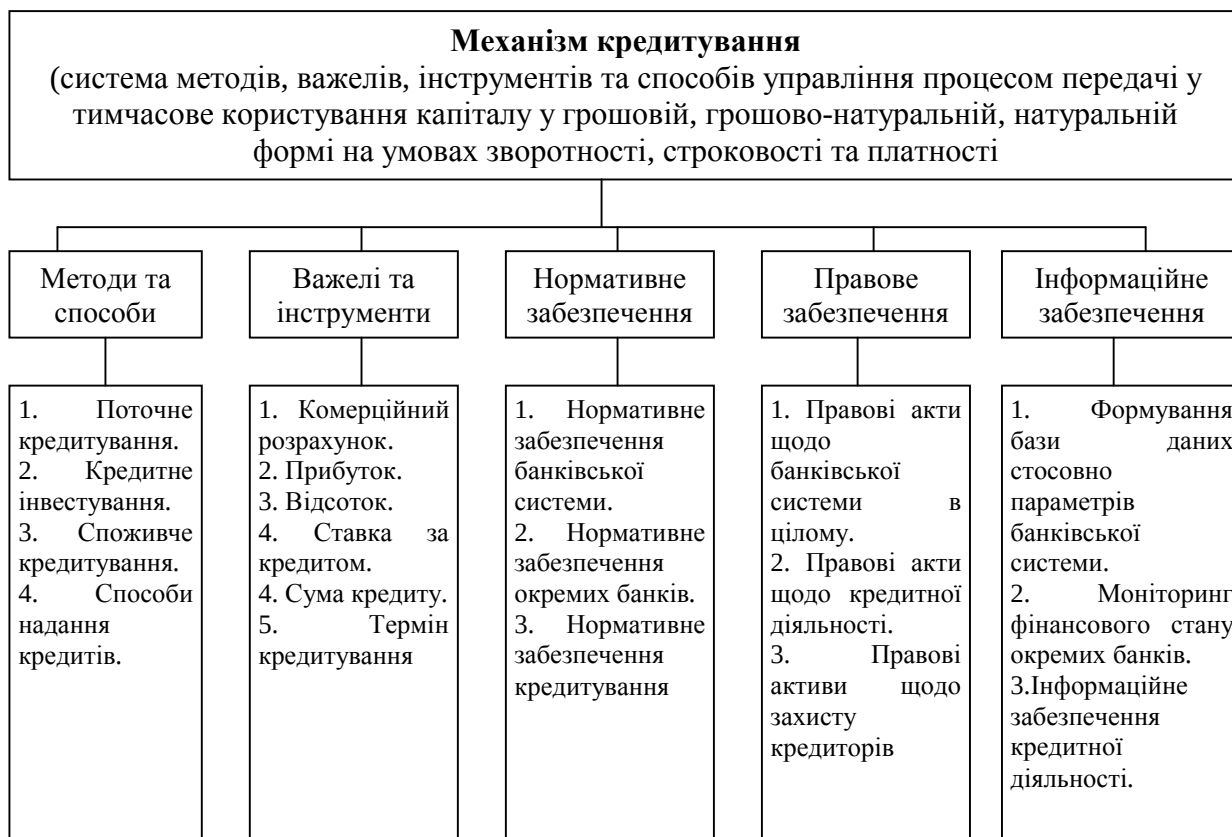

Рис. 1. Елементи механізму кредитування

У зв'язку з тривалою фінансовою кризою на світових фінансових ринках довгострокове кредитування, зокрема інвестиційне кредитування, не має свого поширення через проблеми з формуванням кредитних ресурсів, прогнозуванням стабільності повернення наданих інвестиційних кредитів, неспроможністю позичальників своєчасно повертати залучені довгострокові кредити.

Навпаки, більшість кредитів, що надають своїм клієнтам банківські установи є короткостроковими. В українській банківській практиці основну частку кредитних вкладень суб'єктам господарювання, зокрема і сільським господарським підприємствам, становлять короткострокові кредити, що надаються строком до одного року та використовуються на покриття тимчасових розривів між отриманням виручки від реалізації продукції та потребами в грошових коштах.

На ринку кредитування сільськогосподарських підприємств банки використовують різні методи кредитування, які визначають форму, порядок видачі та погашення кредитних коштів, методи контролю за цільовим використанням та інструментами регулювання кредитної заборгованості.

Трансформаційні процеси в аграрному комплексі країни позначилися насамперед на механізмі їх кредитування. Проблема сучасного кредитування сільськогосподарських підприємств обумовлена також станом матеріально-технічної бази, яка характеризується високим зносом і відсутністю власних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів.

Сучасний механізм кредитування сільськогосподарських позичальників потребує певної модифікації. Проте кредитування сільського господарства пов'язане з його особливостями та специфічними рисами (рис. 2).

В умовах функціонування ринкових відносин в Україні форми та методи кредитування сільськогосподарських підприємств мусять максимально враховувати особливості кругообігу засобів в сільському господарстві: уповільнену оборотність на виробничій стадії у зв'язку з тривалим у часі технологічним процесом у землеробстві та тваринництві; необхідність створення великих обсягів виробничих запасів у зв'язку зі специфікою сільського господарства, що зумовлює залучення значних обсягів коштів; поступове і нерівномірне нагромадження витрат, яке вкінці виробничого циклу завершується поверненням коштів у формі виручки від реалізації продукції, хоча частина з них втрачається внаслідок специфіки аграрного виробництва, тому сезонні витрати сільськогоспо-

дарських підприємств доцільно здійснювати за рахунок кредиту, аніж власних ресурсів; вплив несприятливих кліматичних умов, які призводять до втрат сільськогосподарської продукції і прямих збитків, у результаті чого необхідно створювати страхові запаси; значна питома вага внутрішнього обігу сільськогосподарської продукції – значна частина продукції використовується безпосередньо в аграрному підприємстві – корма, насіння, молодняк тварин, овочі та плодово-ягідна продукція, велика ч

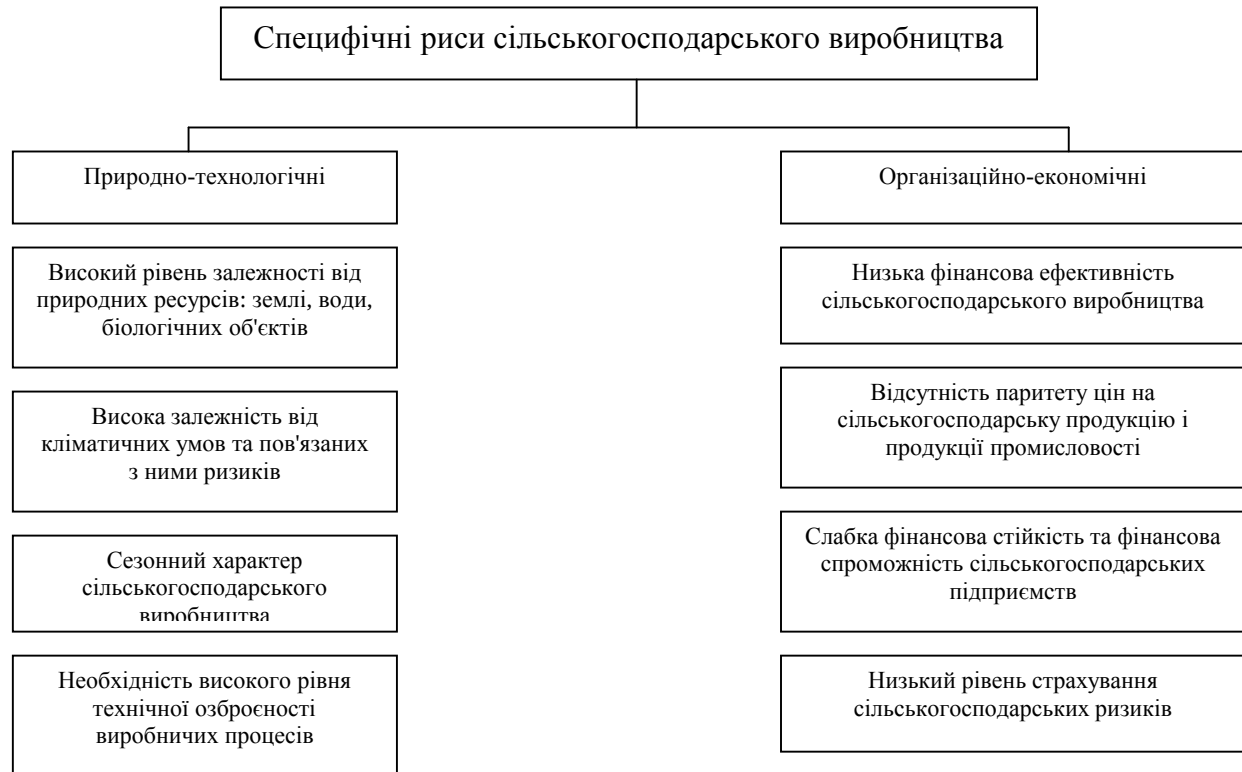

Рис. 2. Специфічні риси сільськогосподарського виробництва в Україні частина продукції тваринництва.

Кредитування аграрних підприємств має певні особливості, обумовлені сезонністю сільськогосподарського виробництва, значним моральним і фізичним зносом основних засобів, неплатоспроможністю більшості підприємств.

Сільськогосподарські підприємства використовують кредити переважно для закупівлі палива та мастильних матеріалів, засобів захисту рослин, придбання посівного матеріалу та інші цілі, пов'язані з поточною операційною діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Водночас лише 15% аграрних підприємств мають можливість витратити залучені кредити на оновлення матеріально-технічної бази та розширення виробництва. Водночас попит на короткострокові кредити є набагато більшим аніж фактично можуть залучити аграрні підприємства. Проблема тут в тому, що у більшості випадків аграрні підприємства не мають реальних можливостей повернути отримані кредити та сплатити відсотки за цими кредитами. Тобто потреба в короткострокових кредитах є, але можливості їх залучення практично не має внаслідок чого банківські установи частіше відмовляють сільськогосподарським підприємствам в наданні короткострокових кредитів.

Визначаючи механізм короткострокового кредитування сільськогосподарських підприємств, виходимо з вже сформульованого визначення механізму кредитування взагалі, тобто його можливо вважати системою методів, важелів, інструментів та способів управління процесом передачі в короткострокове користування аграрним підприємствам капіталу у грошовій, грошово-натуральній та натуральній формі на умовах зворотності, строковості та платності.

Механізм короткострокового кредитування сільськогосподарських підприємств має специфічні недоліки, які пов'язані з специфічними рисами сільськогосподарського виробництва (рис. 3).

Одним із найбільш важливих елементів механізму короткострокового кредитування є норма-

тивно-правове забезпечення. Необхідність державного фінансування пільгових кредитів для сільського господарства обумовила потребу у прийнятті нормативно-правових актів, що регламентують пріоритетні напрями надання державної підтримки сільському господарству, механізм отримання пільгових кредитів, розмір відсоткової ставки за цими кредитами тощо. Нормативно-методичне супроводження кредитної діяльності не враховує специфіку сільськогосподарського виробництва та сільськогосподарських підприємств. З огляду на це, нормативно-правове забезпечення механізму кредитування не відповідає потребам сільськогосподарських підприємств щодо отримання кредитів

Рис. 3. Недоліки механізму кредитування сільськогосподарських підприємствих ресурсів.

Інформаційне забезпечення механізму кредитування сільськогосподарських підприємств є недостатнім. Дрібні сільськогосподарські підприємства не мають власного фінансового обліку, не здійснюють оцінки свого фінансового стану, що не дає змогу банкам об'єктивно оцінити їх кредитоспроможність. У більшості випадків сільськогосподарські підприємства потребують допомоги в складанні необхідного пакета документів для отримання короткострокових кредитів від банків. Водночас і комерційним банкам також бракує підготовлених кадрів для адекватної оцінки фінансового стану та перспектив розвитку конкретного аграрного підприємства. Значну проблему становлять умови банківського короткострокового кредитування, які не відповідають потребам аграрного бізнесу.

Аграрні підприємства, що користуються послугами банків щодо отримання короткострокових кредитів більшою мірою схильні до страхування виробництва та майна. Водночас аграрні підприємства, що практично не використовують кредитні ресурси страхують своє виробництво від стихійного лиха, погодних катаклізмів та пожеж і практично не страхують від кредитних ризиків.

Незначні обсяги страхування аграрного виробництва є також стримуючим чинником розвитку короткострокового кредитування сільськогосподарських підприємств.

Велика кількість специфічних особливостей сільськогосподарського виробництва стала основною причиною низької активності комерційних банків щодо короткострокового кредитування аграрних виробників.

Кредитування аграрних підприємств у 2006-2010 рр. здійснювали понад 110 комерційних банків України. При цьому лідерами за обсягами наданих кредитів сільськогосподарським підприємствам були такі банки: «Фінансова ініціатива», «Райффайзен Банк Аваль», Укрексімбанк, Приватбанк тощо.

Для підвищення ефективності механізму короткострокового кредитування сільськогосподарських підприємств значну роль повинна відігравати держава. Державна підтримка в Україні набула статусу пріоритетної та декларується у багатьох нормативно-правових актах. Однак механізм державної підтримки кредитування сільськогосподарських виробників часто змінюється, причому такі зміни не мають узгодженого цілеспрямованого характеру. Останнє свідчить про недостатність обґрунтування участі держави у регламентуванні механізму кредитування сільськогосподарських підприємств.

В Україні держава майже щороку змінювала механізм підтримки пільгового кредитування аграрних підприємств. Так, у 2000 р. запропоновано часткову компенсацію відсоткової ставки за кредитами банків сільськогосподарським підприємствам. У 2002 р. введено диференційний підхід до розміру компенсації для сільськогосподарських виробників. Відбулися зміни у цільовому призначенні кредитів та у відборі сільськогосподарських виробників для участі у програмі пільгового кредитування. У 2004 р. запропоновано державну програму фінансової підтримки аграрних підприємств через механізм здешевлення коротко- і довгострокових (до 3-х років) кредитів. У 2006 р. компенсації надавались на конкурсній основі підприємствам сільського господарства, які залучали кредити, за умови, що ставка за кредитами банків не перевищувала 21% за короткостроковими, 20% за довгостроковими кредитами. У 2007 р. відшкодування відсоткової ставки надається підприємствам сільського господарства на обсяги використаних ними протягом року кредитних ресурсів. Встановлена нова верхня гранична межа відсоткової ставки за кредитами не вище 18% річних в національній валюті. У 2009 р. розширено перелік цільового використання кредитів для підприємств сільського господарства та обмежено напрями використання коштів для сільськогосподарських підприємств на поточні витрати.

Такі часті зміни водночас мали наслідки не тільки удосконалення механізму банківського кредитування сільськогосподарського виробництва за участю держави, а й його несталість, що зменшувало ефективність державної підтримки. Банки, що приймали участь у програмах кредитування сільського господарства отримували менш прогнозовані фінансові результати, ніж інші банки.

На нашу думку, вагомою проблемою участі держави в підтримці кредитування сільського господарства є нестача фінансових ресурсів у державі. Внаслідок такої ситуації держава постійно змушена була змінювати правові норми щодо її участі у підтримці аграрного виробництва.

Неможливо забезпечити нормальну участь держави у фінансовій підтримці аграрних підприємств, якщо держава не може сформувати необхідні для цього кошти. Тобто одна із головних проблем державної підтримки – це наявність фінансових ресурсів для виконання своїх зобов'язань.

Отже, ми вважаємо, що проблема державної підтримки сільськогосподарських виробників буде вирішена лише тоді, коли у державі будуть необхідні обсяги фінансових ресурсів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, здійсненні дослідження дали змогу встановити, що механізм кредитування представляє собою систему методів, важелів, інструментів та способів управління процесом передачі у тимчасове користування капіталу у грошовій, грошово-натуральній та натуральній формі на умовах зворотності, строковості та платності.

Функціонування механізму кредитування має низку специфічних особливостей для сільськогосподарських підприємств, що обумовлюють несталість грошових потоків, значну залежність від природних ризиків, постійне коливання цін на аграрну продукцію.

Значний вплив на механізм короткострокового банківського кредитування сільського господарства може забезпечити державна підтримка. Однак постійні зміни щодо державної підтримки кредитування сільськогосподарських виробників свідчить про фінансову неспроможність держави забезпечити таку підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексійчук В.М. Кредитне обслуговування АПК: досвід та напрямки розвитку / В.М. Алексійчук. — К.: ІАЕ, 1998. — 92 с.
2. Гудзь О.Є. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості / О.Є. Гудзь. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — 170 с.
3. Гуцал І.С. Дієвість кредитного механізму в економіці України: автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра економ. наук: спец. 08.04.01 / І.С. Гуцал. — К.: КНЕУ, 2004. — 31 с.
4. Радченко Н.Г. Ефективність використання короткострокових кредитних коштів сільськогосподарськими підприємствами Запорізької області / Н.Г. Радченко // зб. наук. праць ПДАТУ. — 2009. — Вип. 17. — Т. III. — С. 307 — 310.
5. Чайковський Я.І. Банківське кредитування підприємств в умовах ринкового реформування

економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.04.01 / Я.І. Чайковський. — Тернопіль: Терн. акад. народ. госп., 2003. — 20 с.

6. Базилевич В.Д. Державні фінанси: навч. посібник / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрік / за заг. ред. В.Д. Базилевича. — К.: Атака, 2002. — 368 с.

7. Кириленко О.П. Фінанси (теорія і вітчизняна практика): навч. посібник / О.П. Кириленко. — Тернопіль: Астон, 2002. — 212 с.

8. Фінанси: вишкіл студії: навч. посібник / за ред. С.І. Юрія. — Тернопіль: Карт-бланш, 2002. — 357 с.

9. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія): навч. посібник / В.М. Опарін. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 55.

10. Аранчій В.І. Фінанси підприємств: навч. посіб. / В.І. Аранчій. — К.: Професіонал, 2004. — С. 35.

УДК 338.43

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Прохорова В.В.

Розроблено характеристики основних елементів системи державного регулювання розвитку регіону. Наведено механізм взаємодії державних і підприємницьких структур на розвиток регіону. Визначено поняття «механізм державного регулювання розвитку регіону».

Ключові слова: державне регулювання, регіон, фінансування, бюджет, кадри, виробництво, оподаткування, пільги.

В умовах посилення інтеграційних процесів та глобалізації доробки української регіоналістики відповідають напрямам досліджень світової науки та відображають основні тенденції регіонального розвитку. Причому, характерною ознакою розвитку України останнім часом стала орієнтація на європейську інтеграцію, у зв'язку з чим серед пріоритетних завдань нашої держави є реалізація політики державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності. Зміцнення ринкових стосунків в Україні відбувається за шляхом формування і розвитку різноманіття форм власності і видів господарювання, де взаємодіють ринкові і державні механізми регулювання. У контексті проблем регіоналізації та глобалізації особливого значення набувають проблеми підвищення економічного розвитку регіонів, що вимагає постійного пошуку нових інструментів та механізмів, серед яких чільне місце займають саме аспекти розробки механізму державного регулювання.

У цих умовах докорінно змінюються принципи, організаційні форми і методи господарювання, характер економічних зв'язків між учасниками економічної діяльності, обумовлених змішаною економікою. Економічні реформи, що проводяться в країні, недооцінювали роль держави в управлінні економікою, що практично усунуло її дію на економічну діяльність майже усіх галузей і сфер національного господарства. Рішення цих проблем вимагає відповідного теоретичного і методичного забезпечення механізму державного регулювання з урахуванням специфіки і особливостей розвитку конкретного регіону. При цьому основна увага має бути приділена організаційно-економічним аспектам проблеми і системному підході до їх вирішення. В зв'язку з цим вибір ефективних форм і методів державного регулювання розвитку регіону, цілісного за своєю суттю і принципам побудови, набуває особливої актуальності і значущості на сучасному етапі господарювання.

Метою статті є формування та обґрунтування механізму державного регулювання розвитку регіону.

Інтерес до формування та обґрунтування механізму державного регулювання розвитку регіону, обумовив значну кількість наукових праць, присвячених саме цьому питанню. Значний внесок